GUSTAF HELLSTRÖM-SÄLLSKAPET 20 ÅR

Vägar till Gustaf Hellström

Medlemmar berättar

GUSTAF HELLSTRÖM-SÄLLSKAPET

Medlemsblad nr 39. Årgång 20
Våren 2020

ISSN 1653-0268

Innehåll

Om detta nummer av medlemsbladet	2
Ordförandens sida	3
Britt Hellströms testamente **(**Roland Persson)	4
Samtal med Gustaf Hellströms systerson Magnus Sjölander 1998	8
Att fånga en stämning (Anders Tell)	19
Vägen till mitt ordförandeskap i GH-sällskapet (Lena Persson)	22
Hur fastnade jag som skolflicka för Hellström? (Lena Svanberg)	23
Dokument inför årsmötet	24
Hellström-Nytt...	29
Faktaruta om Gustaf Hellström-sällskapet	32

Om detta nummer av medlemsbladet

I förra numret av medlemsbladet ställde red. frågan ”Varför sökte Du dig till Gustaf Hellström-sällskapet?” och uppmanade hågade medlemmar att sända in egna textbidrag till de kommande medlemsbladen:

> Skriv till exempel om hur och när Du först mötte Gustaf Hellström. Vad fångade dig då? Varför är han fortfarande av intresse för dig? Vad är Du fortfarande nyfiken på att få veta? Varför sökte Du dig till Gustaf Hellström-sällskapet? På sådana frågor kan det finnas många svar, och det vore spännande om vi kunde dela dessa med varandra. Din text kan vara lång eller kort, det spelar ingen roll – variation förnöjer, heter det ju! Skicka ditt bidrag till redaktören på adressen lennart.leopold@gmail.com

Under rubriken ”Vägar till Gustaf Hellström. Medlemmar berättar” kommer nu de första bidragen, och jag vet att fler ska komma till nästa medlemsblad. Förhoppningen är dessutom att ytterligare några av er medlemmar ska inspireras att slå er ned vid tangentborden och beskriva just er väg till Gustaf Hellström. Vid behov står red. som alltid bi med redigering och korrekturläsning, så om Du är mindre van vid att skriva behöver Du ändå inte tveka eller känna dig osäker. Vi hjälps åt, som alltid!

OBS

Nytt preliminärt datum för det uppskjutna årsmötet är söndagen den 18 oktober.

Red.

Omslagsbilden visar ett utsnitt av utställningen i Gustaf Hellström-rummet på Kristianstads stadsbibliotek. Den utgörs av sju stycken ”vepor”, som presenterar Hellströms liv och gärning i bild och text. I centrum hänger som sig bör Axel Kleimers helfigursporträtt från 1906.

Bästa Gustaf Hellström-vän!

Året 2020 blir ett spännande år för Gustaf Hellström-sällskapet då vi kommer att fira 20-årsjubileum. Jubileet genomförs söndagen den 19 april med start kl 13:00 i Kulturkvarterets lilla sal.[1] Programmet inleds med att Disa Lundgren ger en historik över Gustaf Hellström-sällskapets första tjugo år. Därefter blir det ett estradsamtal kring journalisters arbete förr och nu. Vi möter Åke Pettersson från Svensk Mediehistorisk Förening, som blir samtalsledare, samt *Sveriges Radios* Olof Sjölander och *Dagens Nyheters* Jan Eklund. Olof Sjölander är för övrigt släkt med Gustaf Hellström. Klockan 15:00 blir det sedvanliga förfriskningar i Gustaf Hellström-rummet och därefter årsmöte.

I november 2000 grundades sällskapet och dess första ordförande blev Erik Nordström.

Syftet med sällskapet var att lyfta fram Gustaf Hellström i rampljuset och ge honom den uppmärksamhet hans författarskap förtjänar. Hellström hjälper oss också att få inblick i hur Kristianstad såg ut i slutet av 1800-talet, då han växte upp och bodde i Kristianstad.

Sverker Oredsson efterträdde Erik Nordström 2003, och efter Sverker tog Disa Lundgren över – hon var ordförande från 2011 fram till årsmötet 2018. Då blev Hugo Karlsson ordförande, och han i sin tur lämnade över till mig 2019.

Inför jubileet har vi kontaktat de Hellström-släktingar som vi lyckats identifiera och bjudit in dem, redan till lördagen 18 april, för bl.a. litterär vandring och besök vid Hellströms grav på Östra kyrkogården, där ju också några av hans närmaste ligger begravda: hans hustru Britt, hans föräldrar och hans äldste bror Nils med familj.

Till jubileet ger sällskapet också ut en ny bok i skriftserien, denna gång ett urval noveller. Lennart Leopold är redaktör för boken. Utskrift och korrekturläsning av novellerna har utförts av styrelsens redaktionsgrupp – Lena Persson, Roland Persson, Bo Silverbern och Anders Tell. Övriga styrelsemedlemmar har deltagit i diskussioner kring boken och varit delaktiga i valet av noveller.

Lena Persson
ordförande

---

[1] Observera att det här presenterade programmet inte kunde genomföras pga Corona-pendemin. Nytt preliminärt datum för det uppskjutna årsmötet är söndagen den 18 oktober.

Vägar till Gustaf Hellström
Medlemmar berättar

Britt Hellströms testamente
Av Roland Persson

Gustaf Hellström-sällskapet har en förhistoria som började ett par år innan sällskapet bildades.

Jag var bibliotekschef i Kristianstad och fick 1997 ett telefonsamtal från en advokatbyrå i Stockholm. Jag blev upplyst om att Britt Hellström, Gustaf Hellströms tredje hustru, avlidit och i sitt testamente avsatt 50 000 kr till stadsbiblioteket i Kristianstad. Jag minns fortfarande min oerhörda förvåning.

Jag var trots allt någorlunda inläst på Gustaf Hellström och visste att han hade dött i början av femtiotalet, så hur var detta möjligt? Jo, det visade sig att Britt Hellström hade överlevt sin man med 44 år. Och om man betänker att hon faktiskt var 24 år yngre än sin make, så går ekvationen ihop.

Gustaf med långt cigarettmunstycke och Britt med katt
– kan det vara ”Smulan”? (Jfr s. 13.)

Sällskapet tackar Elisabeth Svensson, Landvetter, för bilden.

Det fanns vissa kriterier i testamentet som måste uppfyllas, och Stadsbiblioteket behövde därför beskriva hur man skulle lyfta fram Gustaf Hellströms liv och verk. En form av utvecklingsplan helt enkelt, som skulle förankras i kulturnämnden. Jag skrev ihop en sådan och fick den godkänd av nämnden. Planen innehöll bl a inrättandet av ett Gustaf Hellström-rum och anordnandet av ett seminarium kring hans liv och verk. Därtill en rad olika marknadsförings-åtgärder för att lyfta fram författarskapet.

Vi fick våra pengar och ett av bibliotekets mötesrum gavs en ansiktslyftning med nytt möblemang och ny teknik. Den boksamling, som skapats i samband med 100-årsjubileet 1982, kompletterades och fick sin slutgiltiga placering i detta rum, som nu högtidligt döptes till Gustaf Hellström-rummet.

Vi tryckte upp de första Gustaf Hellström-tröjorna med en för ändamålet författad text av länsbibliotekarien i Malmö, Bengt Holmström. Som krona på verket anordnades det tänkta seminariet, till vilket även Hellströms släktingar bjöds in.

Seminariet blev välbesökt och mycket lyckat. (Se programmet på nästa sida.) Det var ganska många släktingar till Gustaf Hellström närvarande på själva seminariet och likaså under den efterföljande banketten. Under den festliga middagen i bibliotekets stora sal framförde Magnus Sjölander, Hellström-släktens dåvarande nestor, släktens tack och överlämnade bokgåvor.

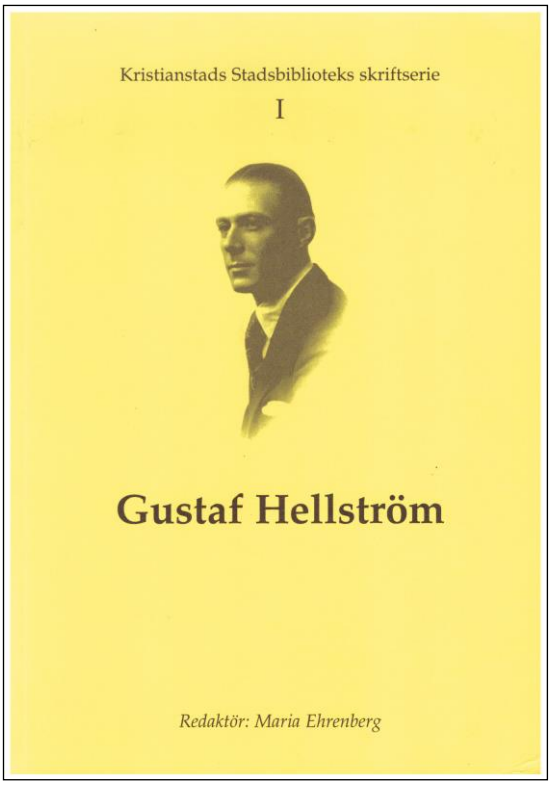

I utvecklingsplanen hade vi också lovat att ge ut seminariet i bokform. Det blev en intressant publikation, förtjänstfullt redigerad av min bibliotekskollega Maria Ehrenberg. Publikationen kompletterades med en intervju med Magnus Sjölander, som Maria och undertecknad genomförde. Det var ett väldigt trevligt samtal. Magnus Sjölander talade initierat och kärleksfullt om ”morbror Gustaf”.

Då publikationen sedan länge har sålt slut, trycks den intressanta intervjun om i sin helhet, med start på s. 8 här nedan.

PROGRAMMET FÖR SEMINARIET DEN 28 FEBRUARI 1998

Gustaf Hellström-dagen

Kristianstads stadsbibliotek lördagen den 28 februari 1998

13:00 Bibliotekschef Roland Persson hälsar alla välkomna och inleder seminariet med några ord om Gustaf Hellström ur Stadsbibliotekets synvinkel.

13:15 Docent Gunnar Eidevall håller en inledningsföreläsning om ”Gustaf Hellström – ett författarliv”.

14:00 Lektor Hans Holmberg berättar om ”Spåren av Kristianstad i Gustaf Hellströms liv och diktning”.

PAUS

15:15 Författaren och kritikern Eva Ström gör en nyläsning av Snörmakare Lekholm får en idé.

16:00 Docent Sverker Oredsson föreläser om ”Gustaf Hellström - europareporter och ideolog”.

17:00 Stadsvandring i Gustaf Hellströms fotspår. Vandringen avslutas vid Gustaf Hellströms grav där kulturnämndens ordförande nedlägger en blomma.

19:00 Bankett och avslutning.

Plats: Föredragen i Kammarmusiksalen (ligger i anslutning till Stadsbiblioteket).Banketten i Stadsbibliotekets utlåningshall 125: (självkostnadspris). Anmälan om deltagande i banketten görs senast den 6/2 på telefon 044-136712. Föreläsningarna och stadsvandringen är gratis.

Under seminariet lyftes frågan om det inte borde bildas ett litterärt sällskap. Som mötesordförande ställde jag då frågan om inte någon i den månghövdade församlingen kunde tänka sig att vidtaga de nödvändiga åtgärderna, bilda en interimsstyrelse, skriva stadgar o s v. Ingen nappade, men många skrev upp sig på listan för eventuellt medlemskap. I praktiken placerades bollen därmed i bibliotekets händer.

Vi var inte ovilliga, men just då arbetade biblioteket också med en rad andra tidskrävande projekt – bokfestivalen skulle dras igång, vi hade fått stora resurser av kommunen för att digitalisera våra kärnfunktioner och dessutom var en allmän upprustning av bibliotekets programverksamhet på gång. Så frågan fick vänta.

Under en studieresa till Bryssel hände så något lite oväntat. En svensk bibliotekarie, möjligen på EU-kommissionen, berättade att han hade kontakter inom diplomatkåren i Bryssel och att de var en grupp som träffades regelbundet och talade Hellström. Detta tyckte jag var intressant och helt i Hellströms internationella anda, och det framstod därmed som självklart för mig, att det nu var dags att starta sällskapet. Intresset för Hellström fanns uppenbart inte bara i Kristianstad och i övriga Sverige, utan även ute i Europa.

Det är svårt att bli profet i sin egen stad, men nu har författaren och journalisten Gustaf Hellström slutligen lyckats. I dag, under Bokfestivalen, bildas ett litterärt sällskap till hans ära, och intresset är stort.

Författare får eget sällskap

Kristianstadspojke på gott och ont, så beskrev **Gustaf Hellström** (1882-1953) sig själv. Mest känd är han kanske för familje- och småstadsskildringen **Snörmakare Lekholm får en idé**. Handlingen utspelar sig i ett Kristianstad som tydligt lånat färger och drag från författarens egen ungdomstid i staden.

– Han är en intressant man på många sätt. Förutom sitt skönlitterära skrivande var han också en mycket duktig journalist, säger Roland Persson, ansvarig för kommunens utvecklingsarbete kring kulturfrågor och en av initiativtagarna till Gustaf Hellström-sällskapet.

MAN VISAR PÅ EN STOR oljemålning från 1906 av Axel Kleimer som hänger just i Stadsbibliotekets Gustaf Hellströmrum. Där avbildas den unge författaren som en världsvan dandy. Två år innan hade han debuterat med sin första bok, och året därpå blev han Dagens Nyheters korrespondent i London. Uppdraget fortsatte sedan i Paris och New York och när Gustaf Hellström slutligen vände hem till Sverige var hans skicklighet som journalist välkänd.

– Han skrev bland annat en oerhört intressant artikelserie om Tyskland som han besökte 1933, precis då Hitler tog makten. I den var han mycket kritisk mot nationalsocialismen, säger Roland Persson.

På så sätt skilde han sig radikalt från ungdomsvännen och författaren Fredrik Böök som var ytterst tyskvänlig, en inte alltför ovanlig hållning i 1930- och 40-talets Sverige.

– Från det att tyskarna ockuperade Danmark 1940 gick Gustaf Hellström ständigt omkring med en giftampull på sig. Om tyskarna också skulle ta Sverige stod han högt på listan över kända antinazister, berättar Roland Persson.

Roland Persson framför Axel Kleimers porträtt av sin vän, Gustaf Hellström. I Stadsbibliotekets Gustaf Hellström-rum finns en utställning om författarens bakgrund och family, med en modell av det hus vid Östra Boulevarden (nuvarande Sparbanken) som han växte upp i.

Bild: RONNIE SMITH

GUSTAF HELLSTRÖM hade många sidor som skribent, från det journalistiska reportaget

– Jag läste nästan allt som han hade skrivit och tyckte det var underhållande. Och många andra

tarskap.

– Kanske speciellt brytningen mellan det lokalt förankra-

Så Gustaf Hellström begav sig först till Lund och sedan till Stockholm, där han strax bröt-

Klipp ur *Kristianstadsbladet*: Roland Persson framför Axel Kleimers porträtt i Gustaf Hellström-rummet.

Åter i Kristianstad tog jag de nödvändiga kontakterna för att få ihop en interimsstyrelse. Under bokfestivalen i september 2000 inbjöds till ett möte för att bilda ett Gustaf Hellström-sällskap. Under mötet tillsattes så interimsstyrelsen formellt och den fick i uppdrag att skriva stadgar och kalla till ett konstituerande möte senare under hösten. Och resten är historia, som man brukar säga…

Roland Persson

Nedanstående intervju ur Kristianstads Stadsbiblioteks häfte Gustaf Hellström *från 1998 har kompletterats med några sakupplysningar och litteratur-hänvisningar i notform. Några mindre misstag har rättats till utan att detta särskilt påpekas.*

Samtal mellan Gustaf Hellströms systerson Magnus Sjölander och Roland Persson och Maria Ehrenberg

TINA SJÖLANDER, f. Hellström

Min mor hade fyra bröder varav den ena dog i unga år. Mor blev tidigt föräldralös, hon var inte mer än fjorton år när mormor gick bort.[2] Hon blev sjuksyster och utbildades på Sofiahemmet där hon bland annat skötte drottning Sofia på hennes yttersta. Därefter arbetade hon på Sabbatsberg. I denna mans-dominerade tid var sjuksköterskeyrket det enda som var öppet för en kvinna. Hon del-tog även i Finska frihetskriget och arbetade i den ambulans som förde svenska frivilliga dit.[3] För sina insatser fick hon en utmärkelse av marskalken av Finland. Det var ju en ganska förskräcklig upplevelse hon fick vara med om med etnisk rensning och koncentra-tionsläger.

Sedan gifte hon sig med min far som var sjukstugeläkare i Sunne. Hon fick mig när hon var 41 år gammal och därefter två söner till. Hon var väldigt glad när min äldsta dotter föddes för det var den första kvinnan i släkten. Min mor förekommer så vitt jag vet inte i Gustaf Hell-ströms böcker. Däremot gör Nils Hellström, den äldste brodern och general-direktören det. Jag känner igen drag av honom i försäkringsdirektören i *Snör-makare Lekholm*. Där finns han. Han förekommer även i *I morgon är en skälm* och då i sin verkliga yrkesroll som överläkare. Där kallas han Fakiren. Även hans hustru Märta finns avporträtterad i denna bok.

---

[2] Modern dog 1898 men fadern levde till 1925.

[3] Detta har blivit lite oklart. Thilda, eller Tina som hon kallades, tjänstgjorde vid ett av de svenska fältsjukhus som upprättades i Finland under inbördeskriget. Benämningen på ett sådant tillfälligt sjukhus var på den tiden just *ambulans*. Både sjukhuspersonal och nödvändig sjukvårdmateriel m.m. transporterades säkerligen per järnväg, liksom de svenska frivilliga. Mer om detta och om Tina kan man läsa i Medlemsblad nr 36, hösten 2018, *Det gläder mig att se att Du ännu finns ovan jord. Faderns brev till Gustaf åren 1918–24,* s. 10–11 samt s. 25. (På s. 25 finns också uppgifter om bildkälla.)

Hur var relationerna mellan bröderna?

Morbror Nils var äldst och tog sitt ansvar och det var inte alltid lätt. Morbror Gustaf hade det besvärligt ekonomiskt vid många tillfällen. Morbror Nils hjälpte honom en hel del och så vitt jag har förstått krävde morbror Nils inte någon återbetalning. När morbror Gustaf kom in i akademien 1942 fick han ekonomiska resurser och då gjorde han sig skuldfri.

MAGNUS SJÖLANDER
Tack till Annica och Johan Sjölander i Sunne!

Var det först då som Gustaf Hellström stod på ekonomiskt fast grund?

Ja det kan man väl säga. Det började väl med det andra av mig kända giftermålet med Carin Frisell för hon var ju mycket förmögen.[4]

Sedan fanns det ytterligare en bror som hette Malte och han var bosatt i Malmö. Han ägde ett boktryckeri och bokbindningsföretag. Så småningom fick han det hyggligt men det hade varit några skakiga affärer i början. Detta finns med i *Snörmakare Lekholm*. Ingenjören Sven har likheter med morbror Malte. Jag kan se morbror Malte framför mig när ingenjören Sven kom på den snillrika idén med den sexkantiga kragknappen som inte skulle kunna rulla under den tyngsta byrån. Även scenen där han demonstrerar hur man kan dra upp korken ur en whiskeybutelj på ett hotellrum känns igen. Jag undrar om inte morbror Malte ägde några skorvar under kriget som stod högt i värde också. Jag tror inte att han förekommer i någon annan bok. Han var gift några gånger också och sista frun var en ekonomiskt mycket klarsynt kvinna som skötte bokföringen så att det blev ordning på torpet.

För att belysa det här kan jag berätta att jag och min dåvarande hustru en gång var bjuden på middag till Gustaf och Britt. Även Märta Hellström, änkan efter generaldirektören och överläkaren Nils Hellström var med. Morbror Gustaf vistades en hel del hos Märta och morbror Nils när Nils var överläkare och chef för lasarettet i Norrköping. Det framgår bland annat i *I morgon är en skälm*. Vid

[4] En fundering kring namnen på Gustaf Hellströms fruar, är att de oftast som här omtalas med sina flicknamn i Hellström-litteraturen. Detta kan ibland (men inte alltid) försvåra när man söker efter dem i tidningar eller andra dokument på nätet. Carin Frisell omtalas ibland som Carin Waern Frisell, alltså även med moderns efternamn medtaget. Men Carin hette Carin Hellström efter giftermålet och kom vad jag förstår att använda det namnet till sin död 1972. Louise Shoemaker skrev sig efter giftermålet Louise Hellstrom, och så även efter skilsmässan, så det är alltså det namn man i första hand bör använda om man söker efter henne på nätet. Den sista hustrun omtalas däremot som Britt Hellström, även i Hellström-litteraturen.

middagen blev min fästmö sittande vid kaffet med morbror Gustaf och Märta, hon fick inte hjälpa till att bära in kaffet eftersom det var första gången hon var på besök. Då frågade Märta morbror Gustaf: ”Nå hur går det, håller du på med någon bok nu?” ”Ja”, sade Gustaf, ”den är snart avslutad nu.” Och Märta frågade: ”Handlar den om Norrköpingstiden?” och morbror Gustaf svarade att ”Ja, givetvis, det är ju den tiden jag berättar om.” Och då sa hon: ”Ja, om du skriver ett enda ofördelaktigt ord om min älskade Nils så blir vi ovänner för resten av livet.” Detta sade hon med eftertryck. Men Gustaf svarade: Ja, jag skriver endast sanningen och om du tycker att den är obehaglig så kan ju inte jag rå för det.” Och det var väl inte ett svar som var så där särskilt lyckat för hon kom ut till oss i köket för att lugna ner sig lite. Men så vitt jag förstår är *I morgon är en skälm* inte kritisk på någon punkt.

Sen var det Carin Frisell som han var gift med ett par år.[5] Hon bodde i ett stort hus vid Villagatan 2, ett riktigt patricierhem på Östermalm. Hon hade även en sommarstuga på Utö och där vistades morbror Gustaf en del. Även detta framgår i *I morgon är en skälm*. Där skrev han även boken om Utö.

Den sista frun, Britt, gifte han sig med 1938 och de tillbringade smekmånaden på Sälens högfjällshotell i augusti eller september 38. Och den interiören finns inledningsvis i *I morgon är en skälm* där han träffar majorskan. Britt lade också ner ett stort arbete med att korrekturläsa hans manus. Britt hade under sin skolflickstid bott hos morbror Nils och moster Märta i Norrköping. Redan tidigt fanns en anknytning mellan de båda familjerna.

Ja, rent allmänt så skulle jag vilja säga om mina släktingar att jag aldrig hörde någonting ofördelaktigt om morfars uppfostringsmetoder. Man hade ett annat sätt att uppfostra barn. Min hustru [ska vara *min mor*?] har berättat att hon fick själv gå att bryta sitt ris. Så gick det till och det har vi kanske lite svårt att inse idag. Om detta sedan var bra eller illa det vet jag inte men det blev i alla fall rätt hyggliga människor av de flesta av dom. Min reflektion är att de som säger att Gustaf Hellström tyckte att pappans uppfostringsmetoder var så brutala – bland annat Tomson i sin avhandling – inte ser att den inställningen kanske inte är så ovanlig hos de söner som kommit på kant med tillvaron. Bland annat kan man skylla sina spritproblem på det här sättet. Gustafs uppfostran var säkert hård men inte hårdare än andras vid den här tiden.

Men det tar stor plats i Tomsons avhandling.

Jo, ja han har ju byggt upp den på det. Jag läste om den och tycker nog inte att hans skäl håller.

[5] Gustaf och Carin Hellström var gifta längre än så, cirka 11–12 år.

Om man ser Stellan Petreus, Gustaf Hellströms alter ego i Dagdrömmar *så är han själv ambivalent mot den uppfostran han får. Han menar någonstans att han blir en riktig människa genom all den stryk han får.*

Ja, jag är inte så säker. Det var en hård uppfostran, kanske även beroende på att morfar var knekt. Men jag har inte förstått på mor att den skulle ha varit brutal. Och det är skillnad på hård och brutal.

Vilken uppfattning hade Nils?

Nils skriver om sin barndom i tidskriften *Vendisten*. Även han beskriver uppfostran som hård, men inte brutal.

Nej, jag har läst den skildringen också. Den är betydligt mildare i tonen.

Ja, de tror jag är den riktiga beskrivningen. Därtill kan man lägga morbror Gustafs alkoholproblem och han ville nog skylla dessa på fadern. Det hör till sjukdomsbilden. Så det är min uppfattning om detta.

Om jag skulle berätta någonting om de gånger jag själv träffade morbror Gustaf. Ett av tillfällena inträffade på Utö 1934. Det var precis efter de långa knivarnas natt när Hitler hade mördat SA-ledningen och de andra. Jag var bara åtta år men förstod att detta var något som upptog större delen av diskussionen. Vilken sensation det var! Morbror Gustaf hade redan 1933 skriv boken *Det tredje riket* där han tydligt tog avstånd från nazismen och vad jag minns fanns det ingen avvikande åsikt i sällskapet. Även Carin Frisell var med och inte heller hon hade någon annan inställning.

Det antyds ju lite annorlunda i romanen I morgon är en skälm.

Det tror jag beror på att han ville skildra inställningen i den övre medelklassen. Medelklassinställningen som finns i boken har han nog fångat upp någon annanstans.

Nästa gång jag träffade honom var i augusti eller september 38 då moster Britt och han återvände från sin smekmånad. De hade tillbringat den på högfjällshotellet som då var nyöppnat. Och jag minns att när vi stod på altan och tittade ut så sa morbror Gustaf att ”nu får ni ta reda på var den växten växer och när den blommar, gå in och titta efter”. Då fick jag klart för mig att det här att vara författare var inte bara att sitta och hitta på vid skrivbordet utan det skulle klart och tydligt kunna beläggas att syrenerna, i alla fall de vanliga syrenerna inte blommar på hösten och inte liljekonvaljerna heller. Han var noga med fakta. Nästa tillfälle var i december 1942 när morbror Gustaf skulle hålla sitt inträdestal i Svenska Akademien. Jag var då gymnasist i Karlstad och det var en sträng

skola. Rektorn Tengblad, undervisande bland annat i klassisk grekiska undrar varför jag skulle vara ledig. Och efter det att jag berättat att jag var inbjuden att övervara Svenska Akademiens årshögtid blev jag alltid bemött med yttersta vördnad från hans sida. Rektorn tyckte att det var lite illa att jag gick på reallinjen, förstås…

Jag minns att morbror var ängslig över att inte uppträda korrekt. Han var rädd att han skulle göra bort sig. Självklart var han nervös för att ställa sig upp och hålla ett tal i en stor församling. Det som nog gjorde honom ännu mer nervös var tanken att han skulle gå upp till konungen och tacka för utmärkelsen. På den tiden skulle man gå baklänges ut från det rum som Gustaf V var i och morbror Gustaf var enormt ängslig för att han skulle falla omkull på mattan eller halka.

Hur var det, när han höll sitt inträdestal placerades släkten på något särskilt sätt?

Ja, moster Britt, moster Märta, min mor, jag och en ung släkting till Märta satt närmast den som skulle hålla talet. Men det var fler än en som skulle inträdestala det året, jag minns inte vem den andre var.

Och i samband med detta så kan jag väl nämna att morbror Gustaf nyligen hade fyllt sextio år och då hade BBC sänt ett hyllningsprogram till honom.[6] BBC liksom tyskarna och ryssarna sände program på svenska under kriget. Morbror Gustaf var ganska orolig under dessa år för han visste att kom tyskarna eller sovjetryssarna då var hans dagar räknade. Han hade därför införskaffat utrustning för detta ändamål. Han menade att han inte ville lida i onödan och hade därför tabletter till hands om det värsta skulle inträffa. Det var ju en realitet, man kan ju se hur det gick i Norge och för den polska och baltiska intelligentian.

Nästa gång vi träffades var på vårvintern 1944 och då hade man avslöjat morden på de polska officerarna. Tiotusen personer mördades och man skyllde på tyskarna, men egentligen låg ryssarna bakom. Det blev en livlig diskussion mellan min far och morbror Gustaf den gången. Morbror Gustaf var ju tvungen att ta de allierade i försvar, även om de var ryssar. Min far höll inte med och diskussionerna blev rätt så skarpa.

Sista gången vi träffades var i Sunne 1953. Han kom då från Skåpafors herrgård i Dalsland där han och Britt tillbringat nyår och trettonhelgen tillsammans med Tor och Tora Bonnier, Gerd och Herbert Tingsten och Anders och Greta Österling. De höll ofta ihop. Då passade han på att besöka oss i Sunne, men den gången blev det inga diskussioner utan alla var överens om kalla kriget och vad som då hände. Man pratade också om den nye chef-

[6] Om 60-årsfirandet och invalet i Akademien m.m., se medlemsblad nr 35 våren 2018, *När bekräftelsen kom. Gustaf Hellström och året 1942*. Hälsningstalet i BBC citeras på s. 14–15.

redaktören för *DN* – det anses att morbror Gustaf hade stort inflytande över Bonnierfamiljens val.[7]

Även Britt var mycket god vän med Österlings och det fanns ett ställe, en herrgård söder om Hedemora som hette Vanbro. Dit drog de sig ofta undan och idkade lantliv. Det framgår bland annat i Sven Lidmans bok eftersom han skrev dit och gratulerade morbror Gustaf när han blev invald i Svenska Akademien.

Under två perioder umgicks jag mer med morbror Gustaf och Britt. Det var under vintern 45–46 när jag var kadett på Karlberg och 48–50 när jag läse vid skogshögskolan. Jag åt alltid söndagsmiddag hos morbror Gustaf och Britt. Det var alltid efter samma mönster. Det var ofta jag och ibland mina bröder och ibland kom moster Märta och andra ur släkten. Först serverades förrätten: smör, ost och sill och O.P. Därefter varmrätt, något kött och till det alltid samma vin, ”Bourgogne Vielle”, som på den tiden kostade 3,75. Därefter kom desserten och kaffe med konjak. Därefter slog sig morbror Gustaf ned i fåtöljen.

Den ende gäst utanför släkten som var med det var Fritiof Nilsson vid ett tillfälle, ett oförglömligt tillfälle vill jag tillägga. Troligen någon gång mellan 1948–49. Morbror Gustaf presenterade mig och berättade att jag var från Sunne och då sade Piraten: ”Jaså, från Sunne jaha då känner du till Selma Lagerlöf? När jag då berättade att min far var läkare och skötte om henne de sista åren, fortsatte han:

”Jaha så då vet du att hon hade ett träben?”

”Nej”, sa jag, ”det vet jag inte men jag vet att hon var låghalt.”

”Nej, men nu skall du öra”, sa han och fortsatte: ”Du förstår att min moster var gift med en tullare i Tranås och denna tullare var släkt med Selma Lagerlöf. Selma hade ju viss smak för sherry ibland men det kunde hon ju inte dricka var som helst och när hon kände längtan efter detta så for hon till tullarn i Tranås. Och då kunde det ju hända att hon blev lite kullrig under fötterna, och då åvilade det min moster att hjälpa henne i säng och klä av henne och det sista hon då hade att göra var att ta av träbenet och hänga upp detta träben som var målat i allmogefärg och hänga det på en krok på väggen.”

Och sen fortsatte ju Fritiof att berätta. Jag fick ju inte kalla honom Piraten och inte farbror Fritiof utan Fritiof. Och det var ju de mest vidunderliga saker, rätt makabra berättelser minst sagt, bland annat om en stövare som åt upp en svepning. Moster Britt och morbror Gustaf umgicks en hel del med Piratens. De hade bland annat en katt som var dotter eller son till Piratens. Den första hette Skorpan och den andra Smulan. Vilken som var vilken kommer jag inte ihåg. Moster Britt och morbror Gustaf tillbringade också en sommar nere i Simrishamn på hotell Svea. Där träffade han också Abbe Bonnier.[8]

---

[7] Den nye chefredaktören var den tidigare nämnde Herbert Tingsten, som tydligen hade föreslagits av vännen Gustaf Hellström.

[8] Här åsyftas Albert Bonnier Jr (1907–89), som kallades ”Abbe”, liksom sin senare namne.

De saker morbror Gustaf talade med mig om rörde nästan alltid världsläget. Han hade inga egna barn och kände väl ett visst ansvar att bidra till min uppfostran. Han berättade om vad han hade varit med om och vi pratade om det aktuella världsläget. Sedan talade han lite om vad som hände i Akademien och på *DN* och jag kom ju underfund med att det fungerade ungefär likadant som i lilla Sunne fast på en annan nivå.

Vet du vilka som var Gustafs umgängeskamrater i Akademien?

Ja, Anders Österling umgicks han mycket med. Pär Lagerkvist kom ju med upp någon gång. Sedan kan jag väl säga att Fredrik Böök tillhörde väl inte dem som han umgicks mest med. Sigge Siwertz kanske… Jag har en känsla av att det var en grupp som höll ihop ganska väl och i denna var det endast morbror Gustaf som behärskade det engelska språket fullt ut. Han kunde franska också, men det var mer vanligt bland svenska författare att åka till Frankrike än till England.

Två nobelpristagare stod han bakom och det var William Faulkner och T.S. Eliot.[9] När det gäller den senare var han mycket förtjust över att han fann sig i ett samtal de två hade. På den tiden var det inte allmänt bekant hur det gick till på nobelfestligheterna och när ljuset släktes i Stadshuset blev den gode T.S. Eliot konfunderad och frågade morbror vad som hade hänt och han svarade då: ”The Murder in the Cathedral”. Den reflektionen var han mycket stolt över. Det gäller ju att finna sig då och inte dagarna efteråt…

En annan person som morbror Gustaf träffade var Sven Lidman. Carin Frisell som var pingstvän blev imponerad när morbror Gustaf berättade att han skulle få Sven Lidman på besök. Hon tänkte: ”Nu, nu äntligen skall en syndare vakna.” Morbror Gustaf undrade om hon skulle kunna ordna lite kaffe och kaka och det var hon verkligen expert på. När Sven Lidman kom tog hon over-svallande emot honom i tamburen. Men sedan slog sig herrarna ner och började diskutera sin sturm- und drang-period i Stockholm. Det klarade hon inte av och när Sven Lidman gick fick han inte ens hjälp med rocken. Hon hade stått och lyssnat i nyckelhålet och hon ångrade nog varenda kaka.

En annan episod som han gärna berättade var den från Berlin omkring år 1933. Morbror Gustaf var mycket mån om sitt yttre och han uppträdde som en gentleman, klädd i plommonstop, monokel och hårt rullat paraply som man hade i London. Morbror Gustaf var ute och promenerade förbi någon av militär-anläggningarna eller någon annan officiell byggnad. Det stod en vaktpost utan-för. Denne tyckte att morbror såg ut som en civilklädd högre preussisk officer så

[9] Om Hellströms framgångsrika arbete för framför allt William Faulkners Nobelpris, se Sällskapets bok *Det var ingen tjusande idyll. Gustaf Hellström och hans tid*, red. Lennart Leopold och Eva Ström, s. 278–279 där man kan läsa om Faulkner i Ivo Holmqvists kapitel om Hellströms syn på amerikansk litteratur. Se också s. 281–311 där man kan läsa Hellströms sakkunnighetsutlåtande om Faulkner.

han gick upp i enskild ställning. Det tyckte morbror Gustaf var roligt så han gick fram och tillbaka flera gånger. Han passerade inte just honom men flera andra för att se om det hade samma effekt.

Men han rörde sig också på ett annat plan och det var när han var i London – jag vet inte om han orkade med det mer än en gång – och det var när han träffade de norska valskyttarna på väg hem från Söderhavet till Sydnorge. Valfångarna hade hög status, särskilt under goda valår. De arbetade på ackord och skyttens skicklighet avgjorde förtjänsten. När de mellanlandade i London var de stadda vid god kassa och var hungriga på det mesta. London har nog inte farit så illa sedan vikingarnas framfart. Morbror Gustaf var med, men jag vet inte hur länge han stod ut och han gick aldrig in på några detaljer. Det behövdes inte heller. Det finns ju inte några indiskreta frågor men svaren kan ju vara indiskreta ibland.

Han umgicks mycket med den engelska legationen i Stockholm under kriget. Bland annat var han god vän med ministern och när denne försvann till London efter kriget skickade morbror Gustaf O.P.Andersson till honom med diplomatpost. Han hade fått smak för den under sin Stockholmsvistelse. Pressattachén var en annan person som han hade goda förbindelser med, därav hyllningsprogrammet i BBC.

Fick Gustaf Hellström några problem i och med sitt ställningstagande mot nazismen?

Nej, inte vad jag vet. Han var ju anställd av Bonniers och hade en trygg sysselsättning på *DN*. Han fick kanske ett par hotbrev och det kan ju vara bakgrunden till tabletterna han införskaffade. Men jag är inte säker. Han kände sig osäker, den saken är klar.

Fick du någon bild av hur Gustaf Hellström arbetade som författare?

Så vitt jag förstår hade han en inrutad dag där han arbetade två till tre timmar på förmiddagen. Han hade nog funnit att det inte fungerade utan ett schema. Moster Britt såg nog till att han höll dagsschemat. Tidningsartiklarna skulle ju in när de skulle. Därefter var han ute och promenerade. Kanske ner till moster Britt, som arbetade på medicinalstyrelsen. Lunch åt han ibland på Anglais och träffade där goda vänner som han utbytte tankar med. Sedan hade de ju sammanträdena i Akademien varje torsdag.

Pratade han mycket böcker? Ni var ju rätt unga män, det kan ju ha varit naturligt att han tog upp vissa böcker, inspirerade till vissa författarskap.

Jag minns att han talade om Melville. Sedan James Joyce och *Odysseus* som han ansåg att jag borde läsa, jag minns inte hur många sidor jag kom…

Om vi tittar på Gustaf Hellströms generationskamrater – vi har ju nämnt en del – men kände han till exempel John Landquist?

Ja, självklart. Det namnet känner jag igen och det finns ju alltid biskopar i Akademien – Andréen – tror jag han hette. Han var med i den här gemensamma boken som skrevs under kriget, *I angeläget ärende*.

Hur blev det med Vilhelm Ekelund, de umgicks ju under tidig lundatid, men sedan hade de inget umgänge?

Nej, inte vad jag minns. En som han däremot tyckte mycket illa om var Sven Stolpe. Och det har han skrivit om någonstans när han vistades på Sigtunastiftelsen. I något rum bredvid satt Stolpe och knattrade skrivmaskinen hela tiden. Då hade morbror Gustaf det arbetsammare att få ihop det.

Sedan, och jag återkommer till detta, verkade de ha ett mycket gott samarbete i Akademien under denna tid och han var god vän med alla. Undantaget var naturligtvis Fredrik Böök.

En sådan man som Hjalmar Söderberg, talade han om honom? För det är väl Böök som säger att Gustaf Hellström i sina tidiga verk är influerad av Hjalmar Söderberg?

Nej, jag kan inte dra mig tillminnes att han talade om honom. Han var väl en äldre vördad farbror har jag en känsla av. Eller någonting i den stilen. Däremot var han kanske influerad av hans sätt att skriva. Däremot nämnde han – och umgicks med – Albert Engström och Hasse Z. De hade ett flitigt umgänge. Hasse Z hade också sommarnöje på Utö.

Berättade han något om Kristianstad för er?

Nej, han utgick nog från att vi kände till militärtiden genom vår mor. I stället var det upplevelserna från London, strejkerna i East End och därefter åren i Frankrike som han talade mycket om. Och så var han noga med att inympa i mig –

ung gymnasist som jag var – vikten av demokrati. Det fanns ju under den här tiden en dragning åt Tyskland och därmed också nazismen i gymnasistkretsar. Det är egentligen egendomligt att morbror Nils, som fick sin utbildning i Tyskland inte kände någon tvekan var han stod.[10] Han och morbror Gustaf var helt överens om nazismens farlighet.

Sverker Oredsson försökte fånga in Gustaf Hellström politiskt och beskrev honom som någonstans i spänningsfältet vänsterliberal och socialdemokrat, är det där du skulle placera honom också?

Ja, jag skulle nog säga vänsterliberal. Folkpartiet bestod ju av två grenar som hölls ihop i ett omaka äktenskap. Och det är min uppfattning att det är här han hörde hemma under den tiden jag träffade honom 44–45 och framåt. Var han hörde hemma tidigare, det vet jag inte, men han var ju en varm beundrare av Bengt Lidforss – BL – det var ju ingen tvekan om den saken. Men partipolitik diskuterade vi inte vad jag kan dra mig till minnes. Han var ju inte högerman, det fanns ju vissa sympatier där också förstås, men han var främst liberal. Och det var nog morbror Nils [och] min far också. Det var ju det som hörde till när man gjort ståndscirkulationen.

[10] Att Nils Hellström skulle ha *fått sin utbildning i Tyskland* tycks inte riktigt stämma. Enligt *Nordisk familjebok* och den mer utförliga *Svenskt Biografiskt Lexikon* studerade han och tog sina medicinska examina i Lund. *Men* – det utesluter förstås inte att han under kortare perioder kan ha studerat vid institutioner eller kliniker i Tyskland, inom ramen för de ordinarie studierna i Lund. Tyskland betraktades ju ännu som ett föregångsland vad gäller vetenskap. Under studieåren i Lund tycks Nils – liksom så småningom lillebror Gustaf – ha tillhört den radikala studentföreningen DYG (Den Yngre Gubben), där socialdemokraten Bengt Lidforss var ett ledande namn. DYG var en förening som så att säga stod med ena benet i en radikal borgerlig liberalism och det andra i socialdemokratin. Det många tog med sig därifrån var en stark social medvetenhet och en ansvarskännande medkänsla med de utsatta i samhället, saker som präglade hela Nils Hellströms livsgärning som läkare, lasarettschef och så småningom också som generaldirektör för Medicinalstyrelsen.

Vägar till Gustaf Hellström
Medlemmar berättar (fortsättning)

Att fånga en stämning
Av Anders Tell

1982 flyttade jag och min familj till Lekholms väg i Kristianstad. Det blev min första bekantskap med Gustaf Hellström. Att läsa romanen om snörmakaren blev förstås nödvändigt. Innan dess var Gustaf Hellström helt okänd för mig, en bit uppifrån landet som jag är. I skolan där jag gått fanns inte något av honom med. Det dröjde sedan rätt många år innan jag läste något mer om eller av Gustaf Hellström, men ett och annat strå fångade jag förstås upp.

Jag blev medlem i sällskapet nästan från dess start. Vid den tiden var jag ordförande i Kultur- och fritidsnämnden i kommunen och i den rollen såg jag det bara som något positivt att ett sällskap bildades för att synliggöra Hellströms författarskap. Om han hade något att säga oss idag var inget jag funderade närmare på då.

Jag har sedan dess kommit att mycket uppskatta framför allt hans reportage. Hans förmåga att levandegöra ger mig känslan av närvaro till det han berättade om för 100 år sedan. Det är om ämnen som idag känns aktuella. Tysklandsreportagen från 1933, när nazisterna just tagit makten, får mig att känna sorg. Vet vi bättre idag? I den här texten ska jag försöka beskriva lite närmare vad jag menar, med utgångspunkt från ett par exempel, men också med ett exempel ur hans skönlitterära produktion.

Gustaf Hellström i Paris under Första världskriget
Ett par dagar efter att Första världskriget brutit ut rapporterar Gustaf Hellström till *Dagens Nyheter*. Ett par meningar i hans första krigsreportage säger allt:

> Men mitt i allt detta kommer åter allvaret fram. Man hör någon bredvid sig säga högt:
>
> – Men detta är ju omöjligt. Detta är ju världsbranden. Detta är ju alldeles komplett vansinne, därför att en serbisk skolpojke skjutit ned Österrikes tronföljare. Det är ju den kompletta galenskapen!
> Och mannen bredvid svarar:
> – Ja, men ändå är det sant.

Tiden därefter kommer en rad reportage om oron, ja, ångesten, hos Parisborna, när tyskarna när som helst väntas inta Paris. Regeringen lämnade Paris och

flyttade till Bordeaux. Människorna lämnas åt sig själva och Hellström ger oss ögonblicksbilder. De sista reservisterna kallas ut:

> En sista viftning med handen till kvinnan de lämnat kvar utanför grindarna och ett sista: Courage, ma petite! Och så är han borta. Hon, som han lämnat kvar, blir stående stilla en stund. Det rycker i hennes ansiktsmuskler ett slag. Så vänder hon och går långsamt bort för att ge plats för andra, som mottager den sista kyssen på länge av dem som minuten efter skola slukas av de stora hallarna.

Ett år senare, i juni 1915, får Hellström möjligheten att besöka fronten, ett av många slagfält. De går den sista biten och han noterar det han ser:

> Man behöver ej vara en av staten anställd kemist för att förstå, vad de fläckarna äro. Det är blod. Vi bana oss tysta fram i denna bråte av gren och grav och det, som en gång klätt en stridbar kropp, allt det som klätt dem, som var och en i sin stad trott på rättvisa i sin sak och stupat för den. Vi gå stumma med hatten i hand.

Gustaf Hellström rapporterade ytterligare ett par år från krigets Frankrike, innan han 1917 reste till Amerika och hoppades på Wilson och freden.

Gustaf Hellström i Nazi-Tyskland, maj 1933
Våren 1933, strax efter nazisternas maktövertagande, gör Gustaf Hellström en reportageresa till Tyskland, för *Dagens Nyheter*. Hans uppdrag är att på ort och ställe rapportera om vad det är som sker i det nya Tyskland.

Han får vittnesmål om judar som mördats och misshandlas. Han träffar livrädda judar, bland annat en ung judisk läkare som drabbats av yrkesförbud, men får arbeta kvar på sitt sjukhus utan lön, tills man hittat någon som kan efterträda honom. Han får vetskap om fackföreningar som förbjuds och fackförenings-ledare som fängslas.

Han upplever en ny sorts Första maj-manifestation. Inför den stora samlingen nazistregimen ordnat marscherar tusen och åter tusen förbi den plats där Hell-ström står och betraktar det hela:

> Det var ett allvar av en alldeles speciell art, av ett slag som är så svårt att definiera som annat än den absoluta och fullständiga frånvaron av humor, en humorfrihet som för övrigt karaktäriserar hela den rörelse som nu för tyskarna mot framtiden och som kanske till sist gör den för en utomstående och en icke likatänkande så betänklig, så mänsklighetsfrämmande, för att

> icke säga så fruktansvärd som den i vissa yttringar redan är och kanske i en framtid kan bli i ännu större utsträckning.

Det Gustaf Hellström beskriver är fanatism som senare kom att visa sig i sin mest destruktiva form. Det påminner mig om två andra texter jag läst. Dels Amos Oz lilla skrift, som delats ut till ett stort antal gymnasieelever, *Hur man botar en fanatiker*. Skriften tar sin utgångspunkt i konflikten Israel/Palestina. Fundamentalism och fanatism beskriver Amos Oz som hinder för fred och en hållbar tvåstatslösning. Så här beskriver han fanatikern:

> Och om ni lovar att ta det följande med en rejäl nypa salt, ska jag berätta att jag åtminstone i princip tror mig ha uppfunnit botemedlet mot fanatism. Sinne för humor är en fantastisk kur. Jag har aldrig någonsin sett en fanatiker med sinne för humor, inte heller har jag sett en människa med sinne för humor bli fanatiker om inte han eller hon förlorat sitt sinne för humor. Fanatiker är ofta mycket sarkastiska. En del av dem har ett mycket utpräglat sinne för sarkasmer men ingen humor. Humor rymmer förmågan att skratta åt sig själv.

Och vidare:

> Det jag säger är att fröet till fanatism alltid ligger i kompromisslös rättfärdighet, en farsot som hemsökt världen genom århundraden. Naturligtvis finns det olika grader av ondska. En militant miljökämpe kan vara kompromisslöst rättfärdig, men han eller hon ställer inte till någon större skada jämfört med den som ägnar sig åt etnisk rensning eller terrorism.

Det handlar också för Amos Oz om förmågan att tänka sig in i en annan människas situation.

Det leder mig också till Claudio Magris *Donau*, där han skriver om Adolf Eichmann:

> Eichmanns fasa var uppriktig när han i Jerusalem fick veta att fadern till kapten Less, den israeliske officer som förhört honom i flera månader och som han hyste djup respekt för, hade dött i Auschwitz. Han greps av fasa därför att hans brist på fantasi hade hindrat honom från att i siffrorna över offren se ansikten, anletsdrag, blickar, konkreta människor.[11]

[11] Citatet ur *Donau* är hämtat från kapitlet ”Kyrkvaktmästarna i Messkirch”, sid 45 ff. Egentligen handlar det om Martin Heidegger och hans fascistiska ideal.

Gustaf Hellströms reflektion där han stod och betraktade de tusentals som marscherade var i sina yttringar redan då fruktansvärda och kom verkligen att i framtiden bli det i ännu större utsträckning. Där övertygelsen blir till fundamentalism blir den livsfarlig, det säger oss även exemplen från Amos Oz och Claudio Magris.

Kärlek och politik, boken om Stellan Petreus tid i London 1907–10, förmedlar i romanens form insikten om vad fattigdom innebär. Jag ska ge ett exempel. En eftermiddag när Petreus sitter vid sitt skrivbord och arbetar hör han röster utanför som närmar sig. Det är massarbetslöshet och nöden är svår. Utanför hans fönster passerar en familj med tre små barn. Han ställer sig bakom gardinen för att inte bli sedd från gatan. Han hör mannens skrovliga röst:

> We've got no work to do
> Our wives and children starve at home
> and we've no work to do

Stellan slutar att arbeta. Han förmår inte fortsätta. Tankarna maler:

> Några hundratals meter från det hus, där han bodde, arbetade, sov och åt sina fyra rikliga mål om dagen, låg en stadsdel, där tusentals oförvitliga och laglydiga människor utan egen förskyllan led nöd. Det kom stunder, då tanken på detta blev outhärdlig. Man stod hjälplös och försvarslös inför den. Nöden hade blivit ett ansikte, från vilket man under sådana stunder ingenstans hade att fly – varje försök att undgå dess undergivet vädjande blick väckte den fega flyktens samvetskval.

Sedan Frankrikereportagen skrevs har mer än 100 år passerat. För mer än 85 år sedan tog Hitler makten i Tyskland. Vi kommer nära det han betraktar, nära de människor han möter och nära de skeenden som lade Europa i ruiner. Hellström förmår att ge liv till sina berättelser så att de ännu idag har något att säga oss.

Hellströms förmåga att betrakta, uppleva och förmedla en stämning, en känsla för ett skeende gör hans reportage ytterst levande. Ofta mer levande än de skönlitterära verken, enligt min mening, men *Kärlek och politik* är å andra sidan ett gott exempel på att han exakt kan fånga en stämning också i romanens form. Reportagen från London och Paris är för mig de som ger starkast intryck, liksom Tysklandsreportagen, som säger oss något viktigt även idag. När barbariet tar över är vi illa ute.

Anders Tell

Vägen till mitt ordförandeskap i Gustaf Hellström-sällskapet

Av Lena Persson

Min första kontakt med Gustaf Hellström som författare skedde när jag såg Teater Nostras uppsättning av *Snörmakare Lekholm får en idé* 2001 på Kristianstads teater.

Dramatiseringen var gjord av Frans van Hal. *Kristianstadsbladet* skrev ”Ett fenomenalt porträtt av Lekholm”.

Sedan dröjde det ända till 2018, när jag fick en fråga om att vara med i Gustaf Hellström-sällskapet. Då hade jag nyss fyllt 67 år och precis lämnat min tjänst på Kristianstad Högskola och hade fått mer tid att ägna mig åt nya intressen.

Lena Persson och Gustaf Hellström
(Bild: Lennart Leopold)

Samtidigt startade även en litteraturcirkel med fokus på Gustaf Hellström. Detta gjorde mig nyfiken på vad han skrivit och även på varför han inte var mer känd som författare och journalist idag.

Nu är jag glad att jag är med i styrelsen för sällskapet och kan vara delaktig i att sprida och göra Hellströms litteratur mer känd. Han räknades som en av de främsta ”tiotalisterna” och var en av Sveriges mest lästa författare på den tiden. Jag ser Gustaf Hellström som en viktig del av Kristianstads kulturarv.

Lena Persson
Ordförande

Under rubriken ”Vägar till Gustaf Hellström” platsar också inledningen till Lena Svanbergs föredrag från årsmötet 2005. [12]

Hur fastnade jag som skolflicka för Gustaf Hellström?

Av Lena Svanberg

Hur fastnade jag som skolflicka för Gustaf Hellström? Inte var det när vi, i Malmö Högre Allmänna Läroverk för Flickor, läste *Snörmakare Lekholm* och fick oss itutat, att den handlade om ståndscirkulationen och var jätteviktig. Även om den är hur bra som helst är det ju bara så, att man som 17-åring är rätt likgiltig inför ståndscirkulationen. Evigt dömd till att gå i flickskola – i Malmö fanns det efter de fyra åren i Ekedals förberedande inget annat – brann jag för att få veta hur pojkarna på Latinskolan tänkte och kände. Det måste ha varit när jag slukat fem volymer om Bo Stensson Svenningsson och tre om Karsten Kirsewetter, som jag på stadsbiblioteket, ivrigt letande efter mer av Olle Hedberg, ramlade över Gustaf Hellström och Stellan Petreus.

I ett gammalt klipp läser jag, att Hellström efter invalet i Akademien i oktober 1942 konstaterar, att där nu sitter fem skåningar. Men som tonåring i Malmö skänkte jag inte en tanke åt att Hellström var skåning. Det spännande med honom var att han gav sig iväg.

Däremot hittade jag ytterligare en parallell till Hedberg, när jag någon gång på 80-talet frågade min läromästare på Bonniers, Åke Runnquist, om Hellström. Åkes första tanke var, att publiken slutade fråga efter Hellström när han dog. Det var samma öde som drabbade Olle Hedberg, som ju också var en hos den bildade borgerligheten populär författare. Gerard Bonnier berättade en gång, att Hellström var den ende av alla hans pappas författare, som han också som vuxen fortsatte att säga ”farbror” till.

Gustaf Hellström, inte minst hans *Kärlek och politik*, kom att avgöra min framtid: Jag ville vara både kvinnan på heden och kvinnan på bron – men också den vassa journalisten! Ni förstår att det tog tid, innan jag tog mod till mig. Och fortfarande kan jag inte gå över Hungerford Bridge, vandra på Hampstead Heath eller stiga av tåget i Richmond, utan att skänka Gustaf Hellström en tacksamhetens tanke.

[---]

Lena Svanberg

[12] Föredraget i sin helhet finns återgivet i *Medlemsblad* nr 9, hösten 2005. Det finns också omtryckt i sällskapets bok *Det var ingen tjusande idyll. Gustaf Hellström och hans tid* (Atlantis 2009).

Dokument inför årsmötet söndagen den 19 april 2020

Vänligen tag med medlemshäftet till årsmötet!

Ekonomisk berättelse för Gustaf Hellström-sällskapet 2019

I Gustaf Hellström-sällskapets bokslut för 2019 uppgår intäkterna till 44 607 kr och utgifterna till 38 470 kr.

Intäkterna är lägre än under tidigare år. Det beror dels på att försäljningen har sjunkit och dels på att vi inte har fått något bidrag utöver det som vi får av lokala aktörer. Vi har ju inte gett ut någon bok under 2019, och det har stor påverkan på intäktssidan försäljning och sponsring.

Glädjande nog har vi ökande medlemssiffror. Vid årsskiftet hade vi 179 medlemmar, att jämföra med de 166 som vi redovisade året innan. Sällskapet har alltså lockat ett inte föraktligt antal nya medlemmar under året, men samtidigt har vi förstås av olika skäl förlorat en del. Vi har många medlemmar som uppnått hög ålder och ett fortsatt arbete med att få nya medlemmar är därför av stor betydelse. Medlemsintäkterna för år 2019 blev 17 000 kr.

Kristianstad kommun, Handelsbanken och Folkuniversitetet är stabila bidragsgivare, under 2019 fick vi sammanlagt drygt 10 000 kr.

Vi delar sedan några år monter under Bokmässan med Svensk Mediehistorisk Förening och intäkterna under rubriken ”Samarbete”, 9355 kr, är SMFs andel av kostnaderna.

Utgifterna domineras av Bokmässan som för GHS del blir cirka 10 000 kr netto. Utgifterna för möten och trycksaker är måttliga. Portokostnaderna ungefär som tidigare år.

Stipendiet på 1000 kr går till en elev på Söderportskolan som visat intresse för internationella frågor i Gustaf Hellströms anda.

Vi har under året varit sparsamma med inköp, vilket tillsammans med låga kostnader för mötesverksamheten är bakgrunden till årets positiva resultat. Årets resultat är 6136 kr.

Årets Balansräkning

Med årets resultat uppgår vårt driftskonto vid årsskiftet till drygt 112 000 kr. Därtill kan läggas banktillgångar och handkassa och Gustaf Hellström-sällskapets tillgångar uppgår vid räkenskapsårets slut till 114 777, 99 kr.

Intäkter		
Medlemmar		17000
Försäljning		7433
Bidrag/sponsring		10400
Samarbete		9774
Ränta		0
S:a intäkter		**44607**
Utgifter		
Bokmässa		20452,5
Trycksaker		1661
Möten		3298,06
Domän		1549
Avgifter		1420
Stipendium		1000
Inköp		3043
Porto		6047
S:a utgifter		**38470,56**
Årets resultat		**6136,44**
Balansräkning		
Driftskonto 181231		105862,37
Årets resultat		6136,44
Driftskonto 191231		111998,81
Bankkonto		2016,18
Handkassa		760
S:a tillgångar		**114 774,99**

VERKSAMHETSBERÄTTELSE FÖR ÅR 2019
FÖR GUSTAF HELLSTRÖM-SÄLLSKAPET

STYRELSE: Lena Persson, ordförande
Bengt Granstrand, vice ordförande
Roland Persson, kassör
Bo Silverbern, sekreterare
Lennart Leopold, huvudredaktör för skriftserien och medlemsbladet samt webbmaster
Anders Tell, Facebook-ansvarig
Viveca Dettmark
Hugo Karlsson
Margareta Wingårdh

REVISORER: Elsa Christersson och Jan Seebass

REVISORSSUPPL.: Anders Bojs

VALBEREDNING: Per-Olof Forslund, sammankallande, samt Åke Lövkvist och Göran Skoglösa

MEDLEMMAR OCH MEDLEMSAVGIFTER: Vid årsskiftet 2019/20 hade Gustaf Hellström-sällskapet 179 medlemmar – en ökning med 13 personer under året. Vi är tacksamma för att så många är intresserade och stöttar sällskapets verksamhet.

Årsavgiften var oförändrad, 125:- för enskild medlem, 175:- för familje-medlemskap (två personer) och 2000:- för ständigt medlemskap.

KRING STYRELSEN: Gustaf Hellström-sällskapets styrelse har under året haft åtta protokollförda sammanträden varav ett konstituerande sammanträde (i samband med årsmötet). Vid årsmötet den 7 april 2019 lämnade Hugo Karlsson över ordförandeskapet till Lena Person.

VERKSAMHET: Gustaf Hellström-sällskapet har haft två medlemsmöten (årsmöte och höstmöte). Under rubriken ”Hellström, Garbo och O´Neills *Anna Christie*” berättade Lennart Leopold på **årsmötet den 7 april** om och kring Hellströms nyupptäckta O’Neill-översättning, som återfanns i Dramatens arkiv.

Sällskapets **höstmöte hölls den 13 oktober**. Medlemmarna av styrelsens redaktionsgrupp berättade och läste ur några Hellström-noveller som ska ingå i den kommande boken. Efter den traditionella samkvämet talade Lennart Leopold kort om några miljöer och adresser där Hellström verkat.

Under året har **två medlemsblad** getts ut. Nummer 37, våren 2019, hade titeln "'Jag var en underhuggare…' Gustaf Hellströms släkt- och uppväxtförhållanden i verkligheten och fiktion". Nummer 38, hösten 2019, hade titeln "Gustaf Hellström och Eugene O´Neills *Anna Christie*".

I samarbete med Kristianstad Stadsbibliotek har en **studiecirkel** om Kristianstads-författare genomförts under ledning av Roland Persson: Hellström, Böök, Söderberg och Trotzig.

Deltagande i **Kulturnatten** den 24 maj med bokbord och Quiz i Gustaf Hellström-rummet.

Utdelning av **stipendiet till minne av Gustaf Hellström** – journalisten, författaren och samhällsdebattören. Stipendiet instiftades 2017 och utdelades första gången i juni 2018. Stipendiet på 1000 kronor skall tilldelas elev(er) i avgångsklass vid Söderportskolan som visat särskilt intresse för internationellt arbete och internationella frågor. 2019 tilldelades Ellen Archer stipendiet. Stipendieutdelare var Disa Lundgren och Viveca Dettmark.

Fem **författarvandringar** har genomförts, tre om Gustaf Hellströms Kristianstad och två om Författarnas Kristianstad.

Deltagande i **Kristianstad Bokfestival** 6–7 september med Hellström-vandring på fredagen och på lördagen bokbord på Östra Boulevarden samt möte i Gustaf Hellström-rummet med högläsning ur Gustaf Hellströms hundraåriga men fortfarande levande och tankeväckande reportage.

Sällskapet deltog vid **Bokmässan i Göteborg**, där vi delade monter med Svensk Presshistorisk Förening (från 2019 benämnd Svensk Mediehistorisk förening).

Sällskapet har under 2019 arbetat på att ge ut **ett urval av Hellströms noveller** till jubileet 2020. Lennart Leopold är redaktör för den kommande boken, som blir nummer 7 i skriftserien. Hela styrelsen har varit involverad i diskussioner och urval, men sedan har en redaktionsgrupp på fyra stått för utskrift och korrekturläsning av novellerna. Övriga texter skrivs av redaktören, som också står för redigering, layout samt kontakter med förlag m.m.

För Gustaf Hellström-sällskapets styrelse

Lena Persson	Roland Persson	Bo Silverbern
Ordförande	Kassör	Sekreterare

Dagordning för Gustaf Hellström-sällskapets årsmöte

Tid: Söndagen 19 april, 2020, ca 15.20.
Plats: Gustaf Hellström-rummet på Kristianstads stadsbibliotek

Vänligen tag med medlemshäftet till årsmötet!

OBS
Vårt jubileumsprogram startar i Lilla Salen på Kristianstads Stadsbibliotek redan klockan 13:00 och beräknas pågår fram till närmare 15.00 – se under ”Hellström-Nytt” här nedan! Därefter sedvanliga förfriskningar med mingel och bokförsäljning uppe på andra våningen.
Slutligen årsmöte.

ÅRSMÖTESFÖRHANDLINGAR

Ärenden:
1. Val av ordförande för mötet
2. Val av sekreterare för mötet
3. Val av två justeringspersoner
4. Fråga om mötets stadgeenliga utlysande
5. Styrelsens verksamhetsberättelse
6. Ekonomisk rapport
7. Revisorernas berättelse
8. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen för år 2019
9. Val av ordförande för Gustaf Hellström-sällskapet för ett år
10. Val av kassör för Gustaf Hellström-sällskapet för ett år
11. Val av övriga styrelseledamöter
12. Val av revisorer och revisorssuppleant
13. Val av valberedning
14. Fastställande av årsavgift för år 2021
15. Kommande verksamheter i Gustaf Hellström-sällskapet
16. Övriga frågor
17. Årsmötet avslutas

Varmt välkomna till årsmötet!
Styrelsen

Hellström-Nytt…

Gustaf Hellström-sällskapet fyller 20 år!
Sällskapet startade sin verksamhet år 2000 och fyller alltså tjugo år under 2020. Detta uppmärksammar vi lite extra på årsmötet. Vi hoppas då också kunna starta försäljningen av vår nya bok i skriftserien, denna gång en samling noveller av Gustaf Hellström (se nedan).

Observera att nedanstående program inte kunde genomföras pga Corona-pendemin. Nytt preliminärt datum för det uppskjutna årsmötet är söndagen den 18 oktober.

Gustaf Hellström-sällskapets jubileumsprogram och årsmöte
söndagen den 19 april 2020

Lilla Salen på Kristianstads Stadsbibliotek klockan 13:00
Jubileumsprogrammet startar i Lilla Salen på Kristianstads Stadsbibliotek klockan 13:00, då vår ordförande Lena Persson hälsar välkommen.

Därefter ger Disa Lundgren en historik över Gustaf Hellström-sällskapets första tjugo år.

Mötets huvudpunkt blir ett estradsamtal kring journalisters arbete förr och nu. Vi möter Åke Pettersson från *Svensk Mediehistorisk Förening*, som blir samtalsledare, samt *Sveriges Radios* Olof Sjölander och *Dagens Nyheters* Jan Eklund.

Gustaf Hellström-rummet och foajén där utanför klockan 15.00
Sedvanliga förfriskningar och därefter årsmöte.

MORGONSTÄMNING
och andra noveller

Berättelser från Paris, London, New York, Söderköping, Åhus och en del andra platser, behandlande skurkar, advokater, affärsmän, städfruar, studenter, sjömän, grönsaksmånglare och andra mera vanliga dödliga.

Vi har nytt förlag och boken har får nytt utförande: A5 och danskt band. Hellström blir dessutom lite mer miljösmart – boken trycks i Malmö!

Det mer officiella boksläppet för Gustaf Hellström-sällskapets nya bok, ***MORGONSTÄMNING och andra noveller***, kan förhoppningsvis ske i samband med bokfestivalen i september.
Men boken är färdigtryckt, så den som inte vill vänta kan beställa den i nätbokhandeln redan nu!

GLÖM INTE ATT DÅ OCH DÅ BESÖKA OSS
PÅ FACEBOOK OCH PÅ WEBBEN!

På **Facebook-sidan *Gustaf Hellström-sällskapet*** brukar Anders Tell lägga ut bilder från våra möten och aktiviteter samt kortare skriftliga inlägg kring aktuella ämnen och vår verksamhet.
Så här kan det se ut.

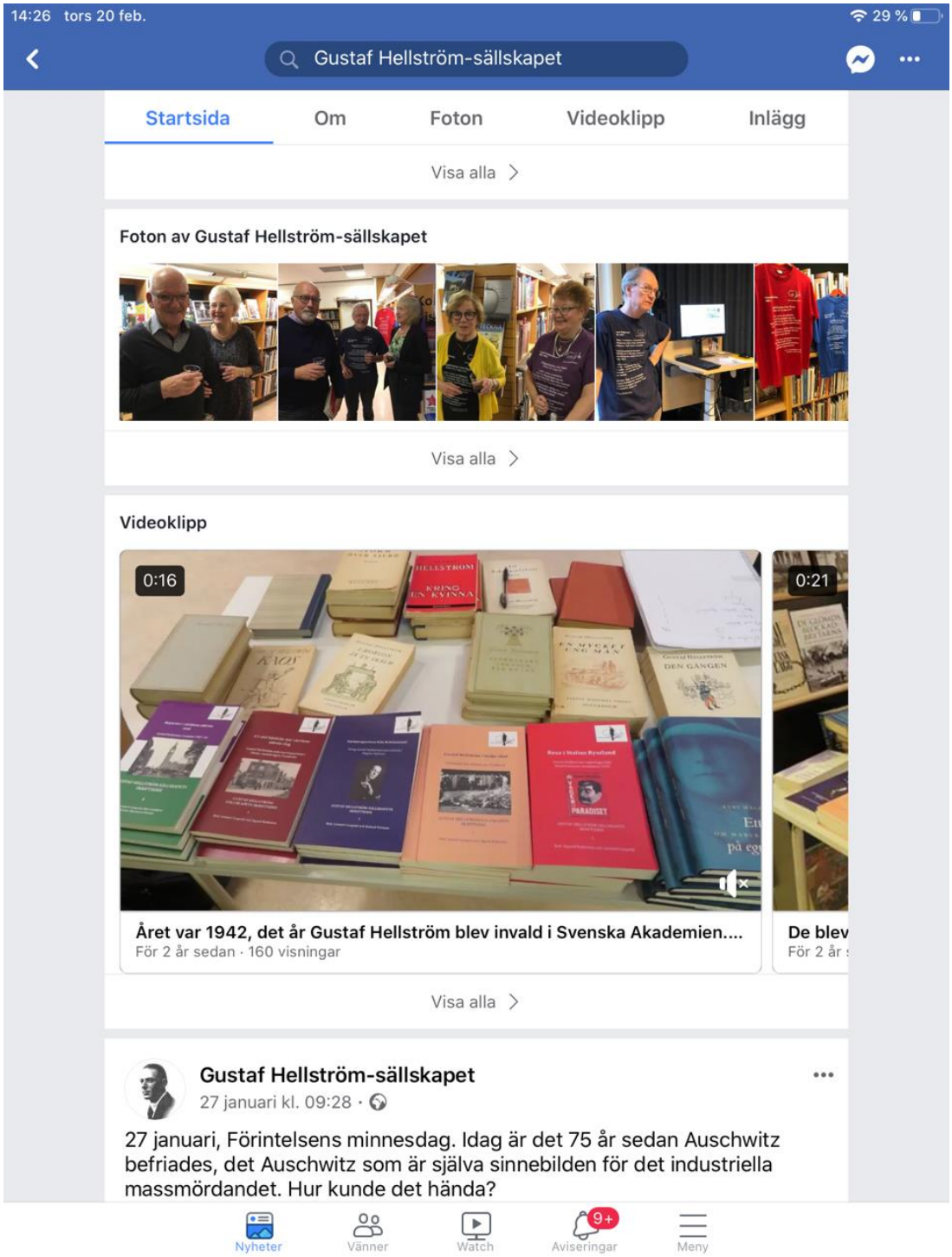

På **webbsidan *www.gustafhellstrom.se*** har red. bland annat laddat upp samtliga medlemsblad sedan starten 2000, så de ligger färdiga att hämtas hem som PDF. Startsidan avbildas här nedan.

Nytt sedan i november är att man nu som PDF kan ladda ned den omfattande dokumentationen i text och bild kring *Gustaf Hellströms orter och litterära miljöer*. Se rubriken på startsidan och klicka på den!

Gustaf Hellström-sällskapet

Gustaf Hellström 1882–1953

Författare och journalist

Gustaf Hellström i ett nötskal

Presentation av Gustaf Hellström-sällskapet

Aktuellt – Sällskapet fyller 20 år!

NYTT Gustaf Hellströms orter och litterära miljöer NYTT

Ladda ned våra medlemsblad i PDF-format

Skriftserien. Volym 1 till 6 presenteras

Förteckning över Gustaf Hellströms artiklar

Litteratur om och kring Gustaf Hellström – uppdaterad förteckning!

Stöd sällskapet – bli medlem!

Kontakta sällskapet!

Vandra i det litterära Kristianstad – hämta karta och texthäfte här!

Gustaf Hellström-sällskapet är ett ideologiskt fristående sällskap, som verkar för att lyfta fram Gustaf Hellströms litterära författarskap och journalistik. Sällskapet har sitt säte i Kristianstad.

Adress: c/o Lennart Leopold, Floravägen 74, 291 43 Kristianstad.

Mailadress: lennart.leopold@gmail.com

Hemsidans adress: www.gustafhellstrom.se

Styrelse: Lena Persson, ordförande; Roland Persson, kassör; Bo Silverbern, sekreterare; Viveca Dettmark, Bengt Granstrand, Hugo Karlsson, Lennart Leopold, Anders Tell och Margareta Wingårdh, ledamöter.

Hedersmedlemmar: Christina Hamrin och Daniel Soutine.

Ständigt medlemskap: *Kristianstadsbladet.*

Medlemsblad, redaktör: Lennart Leopold.

Skriftserie, huvudredaktör: Lennart Leopold.

Hemsida, webbredaktör: Lennart Leopold.

Facebooksida, redaktör: Anders Tell.

Medlemsavgift: 125 kronor för enskild medlem, 50 kronor för familjemedlem. Engångsavgift för ständigt medlemskap 2000 kronor. Medlemsavgiften betalas på **bankgiro 5584-8147**. Glöm inte att skriva ditt namn och adress!

Sponsring eller annat stöd de senaste åren: Folkuniversitetet, Handelsbanken, Kristianstad Bokhandel, Kristianstads kommun samt Svenska Akademien.